

EKO-URBANA (NE)KULTURA U FUNKCIJI LOKALNOG I GLOBALNOG ZAGREVANJA

Preteći efekti staklene bašte sa posledicama globalnog zagrevanja nastali su zbog neodgovornog delovanja i odnosa antropogenog faktora prema sopstvenom ili bogomdanom životnosredinskom staništu. To je danas globalni problem zbog kojeg ispašta celokupno čovečanstvo. Tu se defakto radi o sopstvenoj (lokalnoj) (ne)kulturi od industrijske revolucije do danas, koja je više posledica (ne)mara i profilerskih interesa protagonista virusnog kapitalizma[1] i korporatokratije[2], nego (ne)znanja o raubovanju životnih vrednosti i bogatstava matične planete Zemlje i enormnog umnožavanja negativnog ekološkog nasleđa.

Nakon ovog suočavanja s posledicama, kojim iz dana u dan, još uvek doprinosimo istim odnosom prema životnosredinskom staništu, moramo se priupitati, imamo li, i još koliko nam preostaje vremena da se na efikasan način izborimo za opstanak Zemlje i ljudske vrste? Ovo temeljno pitanje je briga za naše održivo planetarno spasenje, koje kao pravo, prethodi svim pravima i demokratskim slobodama [3].

Garaže umesto metroa

U okvirima urbanosredinskog prebivališta i životnosredinskog staništa ovo je temeljno pitanje. Zato nije i ne može biti logično da se u Beogradu u „krugu dvojke” još uvek pomišlja na gradnju podzemnih garaža ispod vrednih tvorevina kulturno-parkovnog nasleđa i drugih pejzažno-arhitektonskih objekata kao suštinski vrednih pejzažno i eko-urbanih resursa u građenoj sredini. Isto tako, u vezi s rešavanjem saobraćajnih problema Beograda, stalno se zagovaraju rešenja na nivou tla, pa se u vezi s tim pominje izgradnja magistralnog prstena i drugih gradskih saobraćajnica, a u nedogled se odlaže izgradnja efikasnijeg, perspektivnijeg, bezbednijeg, i konačno manje štetnog metro sistema u podzemnom beogradskom urbanosredinskom volumenu.

Razni mediji učestvuju u propagandi zacrtane investitorsko-urbanističke politike iz koje se nazire finalizacija agresivne investitorske kombinatorike, retorike i svojevrsne pretnje Beograđanima, zatim graditeljskoj i hrišćanskoj tradiciji i kulturi. A, iza svega se naziru plodovi sopstvenog (ne)poštovanja i (ne)uvažavanja kulturno-istorijskih i tradicionalnih tekovina, te proverenih i održivih oblika nasleđa i pravila graditeljske i

eko-urbane kulture, uz maksimalno potiranje ekoloških standarda i principa održivog razvoja.

U vezi s tim, aktivisti Unije zelenih, Eko-pokreta „Eko-Beo-Grad” i dr., podržali su još 2007. godine Akademiju arhitekture Srbije i njene predloge da se izgradi podzemni metro sistem i obustavi izgradnja štetnih garažno-trovačkih sistema po zdravlje Beograđana, što će imati za posledicu značajno smanjenje buke i trovanje gradskog vazduha. Zatim, izmeštanjem transporta putnika sa nadzemnog u podzemni deo Beograda, ubrzaće se protok ljudi i roba u podzemnom i nadzemnom delu. Oslobodiće se nadzemni deo, već ekstremno suženih trotoara i pešačkih zona u centru grada, koji su sada već u značajnoj meri podređeni automobilima u mirovanju.

Isto tako, doćiće do smanjenja automobila i drugih učesnika u gradskom saobraćaju, čime će se smanjiti broj saobraćajnih udesa. Proterani pešaci, konačno bez straha, vратиće se na pripadajuće im trotoare i oplemenjene mikroambijente Beograda. Biće bezbedniji i kretaće se slobodnije, a zapušteni mikroambijenti, moćiće da se obnove, redizajniraju, oplemene i revitalizuju. Umnožiće se, više čuvati i svrsishodnije će se koristiti i drugi parkovno-urbani volumeni za odmor, rekreaciju i zabavu i biće privlačniji za volšebno proteranu decu i pešake sa beogradskih ulica, itd. Uz sve, smanjiće se hemijska, toplotna i fizička agresija na Beograd i Beograđane, što je naš lokalni doprinos zaštiti urbanosredinskog prebivališta, ali i životnosredinskog staništa.

Zbog velikih zagađenja na brojnim kritičnim tačkama, pomenuti eko-pokreti Beograda, predložili su da se nad Mostarskom petljom, zatim na Slaviji, Autokomandi, kod Bogoslovije i na drugim ne pomenutim i zagađenim lokacijama, izgrade viseći ili vertikalni vrtovi i parkovi Beograda, jer je to jedini način da se uvećaju volumenski kapaciteti parkovno-urbanih struktura kao značajnih eko-urbanih resursa, kako bi se trovanja na ovim najzagađenijim mestima, svela na najmanju meru i obezbedio dostojan život građana na principima održivog razvoja u njihovom neposrednom okruženju. Ova reminiscencija na Semiramidine vrtove starog Vavilona, samo metaforično potencira potrebe i probleme savremenih Beograđana, koji i dalje neumorno neguju i čuvaju sećanje na primordijalne vrednosti i u kontinuitetu tragaju za savremenim paradigmama u oplemenjivanju i zaštiti ugroženog lokalnog urbanosredinskog ambijenta i šireg životnosredinskog okruženja.

Isto tako, skorašnji beskrupulozni predlozi za izgradnju garaža, neuvažavaju aktuelne podatke o povećanoj zagađenosti Beograda, Zemuna i susednog Pančeva, ali ni najnovija upozorenja eksperata UN o globalnom zagrevanju. Verovatno, investitori

garažnih sistema misle da se te promene dešavaju daleko od nas i da nisu naš ovozemaljski problem. Ipak, njihova priča o netaknutim tzv. “zelenim površinama” i “obnavljanju” parkova, samo još više podseća na suptilnu tiradu građana kroz neodrživo afirmisanje virtuelnog “2D” antisistema tzv. zelenila, a zatim i vešto patentiranu površinizaciju i površinjadu “3D” parkovno-urbanih struktura[4]. Zatim, ukazuje da je na sceni vešto i varljivo patentirana, uvrežena, neprimerena i spekulativna plansko-urbanistička terminologija, interesno lobiranje i administrativna trikologija, čime se stvara prostor za korupciju, pseudodemokratiju, kontaminaciju, pseudourbanizaciju, pseudoregulaciju, deregulaciju i još veću degradaciju kulturno-parkovne baštine i eko-urbanih struktura Beograda i drugih sličnih gradova u okruženju. Jer, kada se osvoji podzemni deo, s vremenom neće biti problema za nove apetite, da se raznim isparenjima, otrovima i uskraćivanjem zalivnih sistema i dr., ugrozi i osvoji (uzurpira) i nadzemni, vrlo osetljivi i ranjivi organski deo parkovno-urbane strukture i lokalnog mikroambijenta.

Poseban problem nastaje, kada u parku izgrađena garaža postane nerentabilna. Ubrzo, njihovi sopstvenici izvršiće prenamenu podzemnog garažnog prostora u poslovni. Za neko vreme, sopstvenik takvog podzemnog poslovnog prostora u delu parkovne parcele, pokrenuće legalan postupak da mu se omogući dogradnja nadzemnog profitabilnijeg dela na postojećim garažnim temeljima pod zemljom. Tako će za koju godinu, doći do fizičke razgradnje dela nekadašnje Dvorske bašte (tzv. Pionirskog parka), odnosno nekog drugog parka u kojem je izgrađena podzemna garaža. Dakle, izgradnja garaža ispod beogradskih parkova, predstavlja dugoročni cilj i prepoznatljiv put, koji će već u sledećoj fazi predstavljati potpuno legalan čin ka njihovom budućem fizičkom rušenju i potpunom nestajanju u životu, memoriji, liku, siluetama i panorami grada.

Osim što asfalt i beton znatno podižu temperaturu vazduha i što sve više Beograđana umire od gradskih letnjih žega, automobili koji su zbog neizgrađenog metroa i posledično izgrađenih garaža, dovedeni u centar grada sa lošom mikroklimom, još više će zatrovati urbane volumene, što je u suprotnosti sa principima i kulturom održivog razvoja i opstankom lokalnih zajednica i samih parkova i drugih pejzažno-arhitektonskih struktura kao vrednih delova nacionalnog kulturno-parkovnog nasleđa Beograda i neprocenjivo vrednih eko-urbanih i mikroklimatski značajnih resursa za građane Beograda.

I umesto da se nadležni angažuju, kako da zaštite Beograđane od negativnih uticaja i dejstava velikih zagađivačkih sistema koje nameću, planiraju i projektuju, oni na postojeće zagađivačke garažne sisteme u centru grada, dodaju i kaleme nove, koji će nas iz dana u dan, još više trovati i gušiti. Odnosno, umesto afirmisanja koncepta rasterećenja centra Beograda, oni (ne)svesno afirmišu koncept hemijske, toplotne i fizičke razgradnje starog urbanog jezgra, gomilanja automobila i trovanja stanovništva.

Nevidljivi i degradirani mikroambijenti

Isto tako, zbog sve većih zagađenja Beograda, ekolozi iz nevladinog sektora, zahtevaju da se u što većem procentu obezbedi kreativno-stvaralačko i blagotvorno dejstvo pejzažno-arhitektonskih struktura, celina i objekata, uz neophodni, primereni i održivi ekoreciprocity između pejzažno, visoko i nisko građenih fizičkih struktura. Danas se taj održivi ekoreciprocity vidi kao spasenje za mnoge bogradske ulice, jer kod novih rekonstrukcija ulica (Svetogorska, Kneginje Zorke i dr.) još uvek nema mesta za drvorede. Takve ulice trajno ostaju bez imalo hladovine, kao humanog oblika zaštite za građane, jer je data prednost isijavanju vrelog asfalta uz visoke koncentracije izduvnih gasova i vrelinu zagrejanih automobilskih motora. U ovim i drugim ulicama koje su skoro obnovljene, sve je više automobila, a sve manje dece i pešaka. Svuda se na račun trotoara i mikroambijenata za pasivnu rekreaciju, zabavu i odmor građana, šire nova parkirališta.

To je urađeno i prilikom nedavne rekonstrukcije Parka Tašmajdan, gde je prošireno parkiralište za automobile kod Madere, a umesto definisanja svetog volumena pravoslavne crkvene porte kod Crkva Svetog Marka i Hrama Svete Trojice Podvorja Moskovske patrijaršije formirana je ograđena neodrživa struktura psećeg parka. Dakle, kvazistručno je nametnuta i stvorena ova inkompatibilna i neprimerena celina psećeg parka, koja tu nikad nije postojala i koja definitivno narušava reprezentativnost prilaza i degradira pijetet i dostojanstvo svetog volumena, jer isparenja i mirisi psećeg urina nadjačavaju diskretni miris tamjana. Ovim gestom skrnavljenja važnog reprezentativnog prilaza hramovnoj svetinji Svetog Marka i posredno hramu Svete Trojice Podvorja Moskovske patrijaršije, naročito prilikom poseta visokih ruskih crkvenih ili državnih velikodostojnika, učinjen je nesmotren i nedopustiv crkveno-diplomatski skandal prvog reda.

Nadalje, primetno je da Beogradu i njegovim jedinicama lokalne uprave, više nego ikad, nedostaju parkovi i druge strukture, objekti ili artefakti pejzažno-arhitektonskog

graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa. Pored toga, primećeno je da na potezima beogradskih ulica ima dosta zapuštenih mikroambijenata sa dosta smeća i zagađenjima koja šire kućni ljubimci i sopstvenici koji (ne)brinu o njima. Uz odrasle, deca najčešće dolaze kućama sa zagađenim cipelama sa trotoara i zapuštenih mikroambijenata, gde oni s pravom traže svoje mesto za bezbednu igru i zabavu, dok ljubimcima treba obezbediti izdvojen park izvan „kruga dvojke”. Ipak, od jula 2007. g. retko pozitivan primer predstavlja oplemenjeni mikroambijent sa Teslinom fontanom preko puta Muzeja Nikole Tesle na uglu ulica Krunske i Prote Mateje.

Pored toga, malo je poznato da među zapuštenim mikroambijentima u centru Beograda, ima dosta predvrtova sa ukrasnim ogradama u Krunskoj, Nevesinjskoj, Rankeovoj, Radoslava Grujića, Petrogradskoj, Topolskoj itd. Kod vila sa secesijskim odlikama koje su izgrađene između dva svetska rata, to su najčešće secesijski predvrtovi, koji kao nasleđene rezidencijalne strukture, predstavljaju raritetno kulturno-parkovno nasleđe Beograda s kojim bi se Beograđani morali ponositi. Međutim, mnogi među njima su pretvoreni u parkirališta, kafanske bašte i u celosti degradirani. Već duže vreme na tom putu u bespuće, jeste vila i predvrt u Krunskoj ulici br. 66.

Na volšeban način oni sve više nestaju, jer se ne održavaju, a onda kao degradirane, zapuštene i nepoznate vrtno-ambijentalne i rezidencijalne strukture i ne evidentirani objekti kulturno-parkovnog nasleđa u zavodima za zaštitu spomenika kulture i u planskim dokumentima, uništavaju ih novi investitori i nadležne gradske službe, koje ne zahtevaju njihovu zaštitu ni obnovu. Mnogi su u međuvremenu uništeni, jer nisu blagovremeno evidentirani i vrednovani kao integralni delovi gradske ili nacionalne kulturno-parkovne i graditeljsko-urbane baštine i tradicije.

U vezi sa kulturno-parkovnim nasleđem, jedini svetao primer predstavlja Ambasada Španije koja je na uglu Krunske i Prote Mateje primerno obnovila svoj predvrt, kao vrednu vrtno-rezidencijalnu strukturu u tom delu Vračara. Verujemo da ovako uzoran gest španske ambasade i ambasadora, nije primećen ni nagrađen zasluženom nagradom.

Na ove probleme, svojevremeno je ukazao Centar za kulturno-parkovno nasleđe Srbije, Eko-pokret „Eko-Beo-Grad” i Unija zelenih, čime se dobronamerno inicira rešavanje prisutnih problema u oblasti eko-urbane (ne)kulture i zaštiti vrtno-rezidencijalnih i kulturno-parkovnih struktura, vrednosti i eko-urbanih resursa

Beograda. Zasada je ono bez odjeka, iako je od velike važnosti i za vrtno-graditeljsko nasleđe, stvaralaštvo, kulturu i umetnost Beograda, zatim neposrednu zaštitu životne sredine i artikulisanje principa i kulture održivog razvoja, koja u okvirima svake lokalne zajednice, preferira brigu o gradotvornim, urbanim i suburbanim mikroambijentima.

Na kraju, nedopustivo je da međunarodne konferencije o zaštiti kulturno-parkovne baštine, zatim urbanog i predenog pejzaža, i zaštiti životne sredine predstavljaju za Beograd i Srbiju istorijske događaje koji se prate i komentarišu, a istovremeno se (ne)svesno propuštaju šanse ili ponude za implementaciju njihovih privredno interesantnih zaključaka i poticajnih inicijacija u smislu zaštite i turističko-privrednog otkrivanja, afirmisanja, prezentacije i revitalizacije kulturno-parkovne i drugih delova graditeljske baštine. To je posebno problematično, pogotovo što se veruje u budućnost ovog međunarodnog procesa kao relevantnog međunarodnog instrumentarija za odgovornu zaštitu urbanosredinskih i životnosredinskih vrednosti, te artikulisanje i implementaciju principa i kulture održivog opstanka i razvoja[5].

Iz ovoga nije teško zaključiti da se Srbija, ali i celo čovečanstvo našlo pred „tačkom preokreta” koja podrazumeva nužnost korenitih promena u vezi s dosadašnjim neodrživim umnožavanjem negativnog ekološkog nasleđa, kao i degradacijom graditeljskog i kulturno-parkovnog nasleđa. Postojeće stanje stvari u ovoj afirmativnoj, ali zasada strateški nedovoljno kontrolisanoj oblasti, ukazuje na nužnost navedenih aktivnosti, jer su sve izraženiji oblici građevinskog nasilja u gradovima Srbije, ali i gradovima u njenom užem i širem okruženju. U tom smislu, potrebno je organizovati zainteresovane partnere, čije se težište rada mora usmeriti na preventivno i plansko delovanje. Za njih ne može biti prihvatljiv koncept i principi vatrogasnog rada i zakonodavnog delovanja, i to samo onda, kada se pojavi ekscenčna situacija sa trajnim posledicama.

Prof. dr Velimir Ćerimović,
Univerzitet “Union – Nikola Tesla”,
Arhitektonski fakultet, Beograd

Reference:

- [1] Perkins John (2009), Hoodwinked: An Economic Hit Man Reveals Why the World Financial Markets Imploded-and What We Need to Do to Remake Them, Broadway books, New York, Copyrighted Material, p. 205-220.
http://www.amazon.com/Hoodwinked-Economic-Reveals-Financial-Imploded/dp/0307589927/ref=pd_sim_b_1#reader_0307589927
- Perkins John (2007), The Secret History of the American Empire: Economic Hit Men, Jackals and the Truth about Global corruption, A plume book, Copyrighted Material, p. 271-330.
http://www.amazon.com/Secret-History-American-Empire-Corruption/dp/052595015X#reader_052595015X
- [2] Ćerimović Lj. Velimir (2011), Pseudourbanizacija i korporatokratija protiv održivog razvoja (Pseudo-urbanization and Korporata-ism against sustainable development), Proceedings 5th International scientific conference „Architecture, civil engineering – modernity“, Varna Free University „Chernorizets Hrabar“ Faculty of Architecture, Varna, Bulgaria, str. 267-279.
- [3] Ćerimović Lj. Velimir (2007), Eko-urbana (ne)kultura ugrožava kvalitet vazduha, Zbornik radova, XXXV savetovanje sa međunarodnim učesćem „Zaštita vazduha 2007“, Društvo za čistoću vazduha Srbije & Privredna komora Srbije, 6. i 7. novembra 2007. g., Beograd, str. 183-189.
- [4] Rušenje beogradskih parkova i ekourbanih resursa, Eko-pokret „Eko-Beo-Grad“, Eko-pokret Eko-Beo-Grad\EkoForum_org I Životna sredina i ekologija 05-2010.mht
- [5] Ćerimović Lj. Velimir (2011), (Ne)održivo „2D“ planiranje struktura urbanog i predeonog pejzaža u uslovima klimatskih promena, Zbornik radova „Budućnost razvoja naselja u svetlu klimatskih promena“, Društvo urbanista Beograda (DUB), Beograd, str. 137-172.;
www.ingkomora.org.rs/urbanisti/download/ZbornikRadovaDUB.pdf